

Lá thỦ nam 1865

AMEP. = Kho ThỦ Væn của Hội Thừa Sai Paris (Archives des Missions Etrangères de Paris) còn lưu giữ chữ lá thỦ của linh mục Phanxicô Xaviê Van Camelbeke, (tên Việt là Hân), mà cha Durand nhắc đến trong bài báo “Các Cảnh t° Cao Bình Thuận”.

Câu chuyện của lá thỦ ấy như sau :

Trị Sứ Cảnh vua Tự Đức và Pháp sứ hoà Ước Nhâm Tuất ngày 05.6.1862, trong đó có khoản bảo đảm tự do tín ngưỡng. Lời đồng hoàn cảnh mới này, ở Sài Gòn, Tự Đức cha Charbonnier Trí là giám quản tổng toà giáo phận Qui Nhơn (tông rường Trong) mới sai cha Phanxicô Hân đi kinh lý 3 tỉnh phía nam giáo phận : Bình Thuận, Khánh Hoà và Phú yên. Cha Hân cùng với linh mục Derenne¹ xuống thuyền ngày 05.7.1865. Rồi hôm 3 ngày sau thì hai ngài tới Phan Rang.

Cha Hân có viết một lá thỦ dài 5 trang giấy khổ lớn phúc trình cho Tự Đức cha Trí về việc thăm này mà chúng tôi xin dịch một phần nội dung. (Phần trong ngoặc đơn là phần chúng tôi chú thích). Ý hai trang cuối bức thư, cha Hân viết :

“... Bây giờ, con xin phép Tự Đức cha Cố nói với Ngài về một việc nhỏ mà con là nhân chứng và con sẽ không bao giờ quên Cố.”

Khi con tới tỉnh Bình Thuận, con hay biết Cố rặng núi Sơn Cao đã chịu chết vì đức tin tại đây trong thời kỳ bách đạo sau này (tức thời bách đạo trị Sứ Tự Đức). Vì biết xứ ông cốt (les ossements) của các Cảnh còn chôn giấu ngoài Cao ngay tại nơi các

Cảnh chịu hành xử, con nghĩ sẽ muốn khai quật lên để rửa các Cảnh về nơi các anh chị em hiện còn sống sót. Tất cả các b°n Cao Cố rất hoan hỷ và rất chân thành vui mừng trở về tin này. Do đó, con đi ra Phan Rang (trong lá thỦ thì ghi : Phan Lộ), nơi có dinh thự của ông quan lớn ; và con Cố đi tìm phúc nhìn ngắm đi tìm trở về nơi 21 Kitô hữu đã chôn nhốt trị Sứ thiên và cảnh lá t° Cao.

Ôi ! Con hết sức cảm động chân lên mảnh đất còn thấy máu Cao của các Cảnh. Quả thật, chúng con đã khám phá ra thi hài (les corps) của 21 vị liệt sĩ đức tin ấy ; trong số có hai linh mục bản xứ và 5 b°n Cao bị chém đầu ; 16 vị khác thì bị xiết cổ chết (chết này là thỦ có về lần đầu : 21 vị hay 23 vị ?), và chúng con còn tìm thấy những xương gãy thối rữa dùng hành xử các Cảnh.²

Con cho rửa sạch đất tất cả xứ ông cốt này về một xứ Cao nhỏ tại Dinh Thủy để chôn cất long trọng nhất có thể. Một khoảng đất nhỏ Cố xây cất để chôn các Cảnh, và trên một mảnh đất, người ta vẽ những dòng chữ dùng hành hình các Cảnh như gông, xiết, còng, giày trời, kẹp kẹp, vân vân ; rồi phía trên có hàng chữ này trích từ Kinh Thánh ra :

“VISI SUNT OCULIS INSIPIENTIUM MORI,
ILLI AUTEM SUNT IN PACE.”

(Nếu với con một người không hiểu thì hình như các ngài đã chết, những đất ra các ngài sống trong bình an : sách Khôn Ngoan 3, 2-3).

Ngày Lễ Cố Cố loan báo trở về để thờ tất cả các giáo xứ, người ta có thể tham dự. Nhiêu kẻ đã đi cả ba ngày trời mà không tôn kính các anh chị em mình chết vì đức tin. Bởi vậy, Lễ nghi Cố Cố rất công người tham dự và buổi Lễ nhỏ thật là cảm động. Nhà thờ mang bầu khí ngày Lễ hội, tự nhiên vào những ngày Lễ vậy. Phía

gi»a nhà th^o, C^ũ®c d^zng lên m[¶]t nhà táng l[§]n gồm các linh c^ou của 21 vⁱ t^o Çào, thⁱp Ç^ãy n[%]m sáng.

Con long tr[¶]ng hát Lí Cầu Hồn (Requiem) gi»a c[¶]ng Çoàn th^ãm l[¶]ng và ngh^ĩên ngào xúc Ç[¶]ng. Sau khi con nói lên m^ãy l^oi liên quan t[§]i hoàn cảnh, ng^ũ®i ta t^o ch^ũc thành m[¶]t Çám ki[¶]u dài r^ũ§c các di hài qu[§] báu t[§]i n^oi Çã d[¶]n s[¶]n. Ra kh^oi nhà th^o, con th^ã Çã không quá ngạc nhiên khi th^ãy m[¶]t Çám Çông ch^ã nich nh^ũ n^ẽm Çang Çi vòng quanh n^oi ch^on c^ãt các Ç^ãng t^o Çào.

Ngay cả nh[»]ng k^ê ngoài Çào cũng Çã Ç[%]m r^ãt Çông Ç[<] ch^ũng ki[%]m bu^oi lí. C^ũ nhìn b[§] ngoài cung kính của h[¶] mà xét thì th^ãy h[¶] r^ãt xúc Ç[¶]ng vì cảnh t^ũ®ng đi[¶]n ra tr^ũ§c m[¶]t h[¶].

Vào lúc mà con Ç[¶]c nh[»]ng l^oi kinh sau cùng trên nh[»]ng n^ãm m[¶] sⁱp C^ũ®c l^ãp kín, m[¶]i ng^ũ®i Ç[§]u kh^oc l^oc, than van, ng^ũ®i tr^ê cũng nh^ũ ng^ũ®i già, t^ãt cả Ç[§]u xúc Ç[¶]ng nh^ũ nhau. Sau khi nghi lí k[%]t thúc, con g[¶]p m[¶]t ph^o n[»] là ng^ũ®i kh^oc l^oc nhi[§]u h^on m[¶]i ng^ũ®i khác. Ch^ĩ ta nói v[§]i con :

“Th^ũa cha, Ç^ũng ra thì con Çã C^ũ®c^a v[§]i các Ç^ãng ^ãy, con bi[%]t t^ãt cả các Ç^ãng ^ãy ; con Çã s^ong h^on m[¶]t n^ẽm tr^oi trong cùng m[¶]t nhà tù ; nh^ũng vì t[¶]i l[¶]i của con, Chúa Çã xét là con không x^ũng Ç^ãng C^ũ®c nh^ãn c^ãnh lá t^o Çào vinh hi[<]n nh^ũ các Ç^ãng. Th^ũa cha, gi^o thì cha Çã hi[<]u tại sao con Çau Ç[§]n nh^ũ v^ãy. Con còn phải s^ong^a tr^ãn gian này mà không bi[%]t chⁱc ph^ãn r[¶]i của mình, trong khi các Ç^ãng ^ãy Çang h^ũ®ng hành phúc b^ãt di[¶].

R^ãt nhi[§]u ng^ũ®i khác n[»]a trong Çám ng^ũ®i tham d^z nghi lí chⁱc còn có th[<] nói C^ũ®c nh^ũ ch^ĩ ph^o n[»] này v^ãy ; b^ai vì nhi[§]u ng^ũ®i còn mang nh[»]ng d^ãu v[%]t cao cả của th^oi Çã qua (t^ũc nh[»]ng d^ãu v[%]t b^ĩ hành hà vì Ç^ũc tin trên thân th[<] mình).

Kính th^ũa ã^ũc cha,

Con còn có th[<] k[<] cho ã^ũc cha nhi[§]u chuy[¶]n khác n[»]a, n[%]m con mu^on ôn lại m[¶]i k[>] ni[¶]m^a các n^oi khác nhau mà con Çã Çi qua. Nh^ũng con s^o r[¶]ng lá th^ũ này của con sẽ quá dài dòng. B^ai th^o kính th^ũa ã^ũc cha, con xin ng^ong n^oi Çây. Tr^ãn tr[¶]ng kính chào ã^ũc cha.

Ng^ũ®i con v^ãng ph^oc và t^ãn tình của ã^ũc cha :
Phanxicô Xaviê Van Camelbeke,
th^oa sai tông Çò.”

. / .

Chú thích :

- ¹ Linh m^oc Derenne Gustave-Louis (1841-1870) (c^o Châu) theo ã^ũc cha Charbonnier sang Vi[¶]t Nam, làm vi[¶]c tài Bình ã^ũnh. Sau sang Singapour tr^ĩ b[¶]nh và qua d^oi tài Çó.
- ² Ngày 22.4.1867, Ch^ũng vi[¶]n H[¶]i Th^oa Sai Paris nh^ãn C^ũ®c 31 s^oi dây này do ã^ũc cha Charbonnier g^oi t^o Qui Nh^on v[§]. Danh sách 14 vⁱ t^o Çào do ã^ũc cha cung c^ãp là : Angès Soán, Anna Tr^ĩ, Sâm (th^ày gi^ãng), Q^ũ®ng (th^ày gi^ãng), Nhi^u, T^ũ§c, L[§], Q^ũ§c, D^z, Ch^ãt, L[¶]c, Quang, Ti[%]m, Ch^ã. (AMEP, t^ãp 1234, trang 157).

. / .